

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Микола Миколайович Вегеш

Доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політології і державного
управління
Ужгородський національний університет
вул. Університетська, 14, м. Ужгород,
88 000, Україна

E-mail: kaf-polit@uzhnu.edu.ua,

Василь Васильович Кухта

Аспірант кафедри політології і державного
управління,
Ужгородський національний університет,
вул. Університетська, 14, м. Ужгород,
88 000, Україна

E-mail: m.kukhta@ukr.net,

Mykola Vehesh

Doctor of History, Professor,
Head of the Department of Political Science and
Public Administration,
Uzhhorod National University
Universytetska str., 14, Uzhhorod, 8
8 000, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1848-8839>

Vasyl Kukhta

PhD student at the Department of Political Science,
and Public Administration,
Uzhhorod National University,
Universytetska str., 14, Uzhhorod,
88 000, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8690-5331>

УДК 321.7(1-83)+323.2(6)(213.2)

**ІНТЕГРАЦІЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ
КРАЇН ТРОПІЧНОЇ АФРИКИ ЯК УМОВА
ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ**

Received 10 October 2020; revised 14 November 2020; accepted 30 November 2020

DOI: 10.15421/342036

Анотація

Стаття розкриває один з аспектів проблеми демократизації країн Тропічної Африки, що стає все більш актуальною на тлі сучасної політичної ситуації через посилення ролі Африки на міжнародній арені й особливої уваги дослідників до реальних результатів демократичного транзиту окремих країн регіону в постколоніальний період.

Мета статті полягає в здійсненні комплексного аналізу основних чинників політичного розвитку країн Тропічної Африки і розкритті їх взаємозв'язку і взаємозалежності в умовах демократичних трансформацій. Мотивація авторів до розробки означеної теми зумовлена виявленими розбіжностями у науковій методології щодо виокремлення передумов і чинників, які суттєво впливають на процеси демократичних перетворень, і полеміки представників процедурного і структурного підходів.

Суть економічного, культурного, етнічного чинників у межах статті розкрита на основі їх типових проявів у різних країнах Тропічної Африки: Анголи, Габона, Екваторіальної Гвінеї, Ефіопії, Нігерії, Нігеру, С'єрра-Леоне, Центральнo-Африканської Республіки. Встановлено кореляційний зв'язок між окремими чинниками. Доведено, що демократичний транзит може бути успішно завершеним в тому випадку, коли сформований політичний режим здатний гарантувати відносну рівновагу між політичною системою і соціальним середовищем відповідно до культурного, економічного, етнічного, релігійного та інших чинників розвитку поставлених африканських держав.

Важливою умовою для демократичного транзиту визначено інтеграцію зазначених чинників, синхронізацію їх впливу на перебіг політичних змін та збереження їх стабільності. Сформульовано узагальнення щодо детермінованості демократії в країнах Тропічної Африки традиційно усталеними регіональними особливостями, глибоко специфічними, ігнорування яких в африканському соціумі провокує виникнення широкого кола криз, конфліктів і негативно позначається на демократичних трансформаціях.

Ключові слова: *Тропічна Африка, демократичний транзит, економічний розвиток, культурна ідентичність, поліетнічність, етнічний федералізм, транскордонні загрози.*

Integration of the main factors of political development in the countries of Tropical Africa as a condition of democratic transit

Abstract

The article reveals one aspect of the problem of democratization in Tropical Africa, which is increasingly actual in the context of the current political situation due to the increasing role of Africa in the international arena and due to the particular attention of the researchers to the real results of democratic transit in concrete countries of the region in the post-colonial period.

The author's motivation for the development of this topic is determined by the discrepancies in the scientific methodology regarding the identification of preconditions and factors that significantly affect the processes of democratic transformations, and the controversy of the representatives of procedural and structural approaches.

The purpose of the article is to carry out a comprehensive analysis of the main factors of political development in the countries of Tropical Africa and to reveal their interconnections and interdependencies in the conditions of democratic transformations.

The essence of economic, cultural, ethnic factors within the article is revealed based on their typical disclosures in different countries of Tropical Africa: Angola, Gabon, Equatorial Guinea, Ethiopia, Nigeria, Niger, Sierra Leone, Central African Republic. The correlation between individual factors is proved.

It has been proved that democratic transit can be successfully completed if the existing political regime is able to guarantee a relative balance between the political system and the social environment in accordance with cultural, economic, ethnic, religious and other factors of development of the post-authoritarian African states. Therefore, an important prerequisite for democratic transit is the integration of these factors and the synchronization of their influence on the course of political changes and preserving their stability.

The authors of the article also formulated a thesis about the determinism of democracy in the countries of Tropical Africa by the traditionally established regional peculiarities, which are deeply specific, and ignoring of which in African society is provoking the emergence of a wide range of crises, conflicts and is negatively affecting the democratic transformations.

Keywords: *Tropical Africa, democratic transit, economic development, cultural identity, multi-ethnicity, ethnic federalism, cross-border threats.*

Интеграция главных факторов политического развития стран Тропической Африки как условие демократического транзита

Аннотация

Статья раскрывает один из аспектов проблемы демократизации стран Тропической Африки, которая становится все более актуальной на фоне современной политической ситуации из-за усиления роли Африки на международной арене и особого внимания исследователей к реальным результатам демократического транзита отдельных стран региона в постколониальный период.

Цель статьи – комплексный анализ главных факторов политического развития стран Тропической Африки и раскрытие их взаимосвязи и взаимозависимости в условиях демократических трансформаций. Мотивация авторов к разработке обозначенной темы обусловлена определенными несовпадениями в научной методологии относительно выделения предусловий и факторов, которые существенно влияют на процессы демократических преобразований, и дискуссии представителей процедурного и структурного подходов.

Сущность экономического, культурного, этнического факторов в пределах статьи раскрыта на основании их типических проявлений в разных странах Тропической Африки: Анголы, Габона, Экваториальной Гвинеи, Эфиопии, Нигерии, Нигера, Сьерра-Леоне, Центрально-Африканской Республики. Установлена корреляционная связь между отдельными факторами. Доказано, что демократический транзит может иметь успешное завершение при условии, что сформированный политический режим способен гарантировать относительное равновесие между политической системой и социальной средой относительно культурного, экономического, этнического, религиозного и других факторов развития поставлиторитарных африканских государств.

Важным условием для демократического транзита авторы считают интеграцию обозначенных факторов, синхронизацию их влияния на ход политических изменений и сохранение стабильности. Сформулировано обобщение относительно детерминированности демократии в странах Тропической

Африки традиційно устоявшимися регіональними особенностями, глибоко специфічними, игнорирование которых в африканском социуме провоцирует возникновение широкого круга кризисов, конфликтов и отрицательно сказывается на демократических трансформациях.

Ключевые слова: *Тропическая Африка, демократический транзит, экономическое развитие, культурная идентичность, полиэтничность, этнический федерализм, трансграничные угрозы.*

Постановка проблеми

Політичні проблеми більшості країн Тропічної Африки мають спільні ознаки й зазвичай зумовлені соціокультурними, економічними, етнічними, релігійними чинниками. Їх диспропорції суттєво впливають на перебіг демократичних трансформацій, через що розвиток транзитних країн регіону має нерівномірний характер: з одного боку, відбувається руйнування застарілого традиційного способу життя, електоральне суперництво, швидка урбанізація, економічний поступ, інтенсивні міграційні процеси, а з іншого, – анклавний характер нових способів виробництва, збереження архаїчних родоплеменних укладів і традицій суспільної диференціації за клановими, етнічними, релігійними ознаками тощо. Усе зазначене стає предметом політичних дискусій щодо збалансування суспільних чинників і передумов, сприятливих для демократичних трансформацій в специфічних африканських реаліях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У методології сучасної політичної науки щодо аналізу передумов або чинників демократичних трансформацій виокремлюються два підходи: процедурний і структурний. Появі процедурного передували різні результати дослідження й обґрунтування універсальної моделі демократії для країн з конкретними соціокультурними передумовами. Репрезентуючи процедурний підхід, Г. О'Доннелл, Т. Карл, Х. Лінц, Ф. Шміттер у своїх працях виокремлюють ендогенні чинники як пріоритетні для демократії й демократизації, підкреслюючи, що дії акторів, ініціаторів зазначених процесів, а також вибір ними певної стратегії і тактики важливіші за внутрішні передумови демократії. З цієї точки зору, суть демократії ототожнюється передусім з електоральним суперництвом [Ковлер 2000].

Натомість залежність політичного режиму від впливу соціально-економічного і культурного чинників прийнято вважати струк-

турною передумовою демократизації, що, як правило, детермінована впливом реальних суспільних утворень, а не суб'єктивними прагненнями і діями учасників політичного процесу. Ця залежність ґрунтовно розкрита в працях представників структурного підходу Г. Алмонда, С. Верби, Р. Інглхарт, С. Ліпсета, Л. Пая, Д. Ростуо.

Дослідження сучасних вчених охоплюють практично всі чинники й передумови демократичного транзиту в країнах ТА, зокрема: міжетнічно-релігійні конфлікти та їх наслідки для демократичного майбутнього регіону ТА (О.Васильєв), еволюція націоналізму в ТА (Н. Висоцька), іноземний капітал в економіці країн ТА (А.Гевелінг), особливості демократизації африканського регіону (Ю.Ірхін), динаміка політичних змін на Африканському континенті (М.Косухін) та інші.

Аналіз різних наукових точок зору вказує на складність демократичних трансформацій в країнах Тропічної Африки й утверджує думку про те, що дослідження їх перебігу вимагає детального розгляду комплексу чинників, оскільки «теорія демократії не може обмежувати себе однією єдиною метою, а навпаки, вона повинна комбінувати більшу кількість уявлень про цілі, які викристалізувалися в теорії демократії, а також у демократичній практиці та виявилися соціально значущими...» [Soderberg 2005: 217].

Формулювання цілей статті

Мета статті – здійснити комплексний аналіз основних чинників політичного розвитку країн Тропічної Африки і розкрити їх взаємозв'язок і взаємозалежність в умовах демократичних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження

Досвід утвердження демократії багатьох країн світу, в тому числі й регіону Тропічної Африки, доводить, що демократичний транзит може бути успішно завершеним тільки в тому випадку, коли сформований політичний

режим здатний гарантувати відносну рівновагу між політичною системою і середовищем відповідно до культурних, економічних, геополітичних та інших чинників розвитку поставторитарних держав. На думку Ч.Ендрейна, ефективність політичного режиму співвідноситься зі здатністю влади «гнучко реагувати на виклики і враховувати комплекс чинників, які на нього впливають» [Эндрейн 2000: 139].

На основі аналізу наукових концепцій вчених доцільно виокремити три основних структурних передумови демократії: утвердження національної єдності і набуття відповідної ідентичності; досягнення високого економічного рівня розвитку; визнання культурних норм і цінностей, які відповідають демократичним принципам.

З перелічених передумов не викликає сумніву хіба що національна єдність та ідентичність. Натомість строга кореляція між рівнем економічного розвитку суспільства та його демократичним устроєм спростовується загальновідомим досвідом принаймні таких країн, як Сінгапур (високий рівень економіки і недемократичний режим) та Індія (демократичний тип взаємин політичних інститутів і акторів, водночас високий рівень бідності й збереження традиційних соціальних структур).

На початку XXI ст. Африка, як і більшість країн світу, намагається віднайти власну нішу в міжнародній економіці. За інформацією аналітичних центрів і рейтингових агенцій, вже сьогодні вона представляє собою швидкозростаючий континент, а вчені намагаються спрогнозувати вплив африканської економіки на існуючі постколоніальні політичні режими і їх демократичну перспективу. Особливе місце в прогнозуванні посідає субрегіон на південь від Сахари – Тропічна Африка (ТА) [Крамар 2016]. За останніх 12 років цей регіон поступався за щорічним приростом ВВП тільки Східній Азії. Наприклад, з 2011 року економіка 9 країн регіону щорічно зростала на 7% і вище, зокрема середньорічні темпи росту ВВП Екваторіальної Гвінеї перевищили 20%, Анголи – 12%, С'єрра-Леоне – 10%, Нігерії – 9%, Ефіопії – 8%. За прогнозами дослідників, така тенденція збережеться надовго [Бюлле-

тень 2018].

Це дає можливість стверджувати, що, незважаючи на поки що незначний вклад африканських країн у світову економіку (близько 2%), в перспективі він помітно зростатиме. Основу зростання цієї частки в світову економіку вчені вбачають у потужному ресурсному потенціалі й інтенсивному збільшенні чисельності населення (до 2045 р. кількість населення подвоїться й складе близько 2 мільярдів), а отже, й трудових ресурсів [Татаринцев 2012].

В.Татаринцев розкриває вплив природних ресурсів (нафти, газу, урану) регіону ТА не тільки на світову економіку, але й на міжнародну політику, вважаючи, наприклад, що США підтримали Францію у військовій операції проти ісламістів у Малі через наявність там і в сусідньому Нігері великих запасів урану – стратегічної сировини для атомної енергетики. Передбачається, що Африка в перспективі буде забезпечувати чверть світового вуглеводного виробництва, а залежність глобальної економіки від нафти (10% світового ресурсу) і газу ще більше підсилить позиції континенту і регіону ТА в міжнародних економічних відносинах [Татаринцев 2012].

Отже, в країнах ТА помітні позитивні тенденції щодо зростання економічного розвитку (4-5%), на тлі якого помітне збільшення масштабів національних внутрішніх ринків, темпів урбанізації, власного споживання, розширення середнього класу й утвердження його позицій тощо. Зміни в економіці та їх безпосередній вплив на соціальну сферу поступово змінюють цілісний стереотипний облік африканського суспільства, його характер і внутрішню суть. Тому в міжнародних ЗМІ та публікаціях західних спеціалістів все частіше зустрічається термін «африканська цивілізація» як інтегрований образ сучасної африканської реальності на основі спільних, типових для більшості країн континенту економічних, культурних, етнічних, релігійних ознак, які підтверджують думку американського вченого С.Гантінгтона про посилене в африканців відчуття спільної ідентичності, на основі якого в Африці, на південь від Сахари, може сформуватися окрема цивілізація.

Незважаючи на доволі оптимістичні еко-

номічні прогнози для регіону ТА, на сьогодні в економічній сфері більшості країн залишається низка невирішених проблем. Ж.Пінг – дослідник демтранзиту, уродженець Габона, високо оцінюючи значущі для Заходу принципи демократії як бажані для сучасної ТА, зауважує: «Яке було б диво для Габона, якби він зумів інтегрувати імпортовані цінності демократії і норми належного управління в умовах низької економічної і фінансової кон'юнктури, не маючи ані історичного досвіду, ані демократичної культури, і впродовж одного десятиліття зробити те, для чого іншим знадобились роки творення» [Пинг 2004].

На його думку, «Африка під впливом політичної та економічної глобалізації увійшла в новий простір на трьох «різних швидкостях». Перша – це Африка бандитів і «сеньйорів війни», де, як у Сомалі, руйнується держава, занепадає економіка й соціальна сфера, продовжується громадянська війна. Існування цієї Африки залежить від гуманітарної допомоги. Друга – це Африка, яка активно трансформується, здійснюються економічні, політичні, соціальні реформи з метою встановлення демократії, забезпечення миру, належного управління і розвитку. Тут наявні ознаки прогресу, і кількість демократичних режимів поступово збільшується. Третя – це Африка, яка знаходиться приблизно посередині транзитного етапу і коливається між першою й другою, перебуваючи в нестійкій рівновазі [Пинг 2004: 83].

В обох цитатах автор стверджує пріоритетну роль економічного чинника в демократичних перетвореннях «другої Африки», а щодо «першої й третьої» його думки співзвучні до позиції багатьох дослідників, які вважають, що демократія не придатна для бідних країн.

Культурний чинник як умова демократизації ще більш дискусійний. У багатьох наукових розвідках йому відводиться другорядна роль: творення сприятливого соціального тла для формування стабільної й стійкої демократії. Як зазначає А. Мельвіль, «це те, без чого перехід до демократії неможливий, тоді як кореляція не обов'язкова передумова, а лише чинник, який прискорює чи сповільнює демо-

кратизацію» [Мельвіль 1998: 13].

Цілком протилежну точку зору висловлює К.Панцерев. Він вказує на специфічний характер перебігу як процесу демократичного транзиту у вигляді політичної модернізації, так і в цілому глобалізації в країнах ТА і пояснює цю специфіку етнокультурними особливостями: «Ігнорування культурного чинника у виборі демократичної стратегії може призвести до втрати африканським населенням власної культурної ідентичності, оскільки реалізація в країнах Африки уніфікованої моделі демократії, яку можна було б розглядати як альтернативну до західної, в найближчій перспективі видається малоімовірною» [Панцерев 2015: 65].

Варто зацентувати увагу, що сучасна політологія, орієнтуючись на методологію європейського державотворення, зазвичай відносить традиційні, глибоко специфічні інститути і норми життя до пережитків минулого, які не заслуговують на особливу увагу. Проте в африканському суспільстві їх ігнорування може провокувати різного роду конфлікти. До їх врегулювання в багатьох країнах ТА долучаються спеціально створені територіальні інституції, які використовують традиційні, а точніше архаїчні механізми, що ґрунтуються на світоглядних, релігійних, ментальних позиціях представників етносу [Исмагилова 2018].

А.Васильєв, аналізуючи специфіку сучасних політичних режимів африканських країн, стверджує, що на початку ХХІ ст. в Африці склалося кілька важливих внутрішніх чинників, один з яких – поліетнічність, що провокує виникнення широкого кола криз, конфліктів і негативно позначається на демократичних трансформаціях [Васильєв 2012].

Виокремлення етнічного чинника в політичних трансформаціях зумовлена існуванням у регіоні ТА великої кількості поліетнічних країн, для яких вирішення нагальних етнічних проблем безпосередньо пов'язане з економічним і культурним поступом.

Важливо зазначити, що в багатонаціональній поліетнічній державі (такими є більшість держав досліджуваного регіону) сила національних інтересів має зворотний ефект

– утворює надзвичайно складну систему співвідношення і взаємовпливу ціннісних орієнтацій різних етнічних і соціальних груп: «Незважаючи на те, що зв'язки між економікою, політикою і цінностями мають не причинно-наслідковий характер, а радше кореляційний, на тлі економічної слабкості й масового зубожіння населення ці взаємовідносини слугують постійним живильним середовищем для різного роду конфліктів» [Мала енциклопедія 1996: 89].

Поліетнічний склад не те що країн Тропічної Африки, а навіть невеликих поселень, особливо на території пограниччя, де відсутні реальні кордони між державами, є дуже сприятливим середовищем для етнічного диктаторства. Наведемо приклади проявів етнічної диктатури в окремих країнах. В Габоні вона характеризується протистоянням «правлячого» та «опозиційного» народів батеке і фанг, в Республіці Екваторіальна Гвінея (РЕГ) – фанг і бубі, в Республіці Конго (РК) – батеке і баконго. Звідси типові для Тропічної Африки дискусії про походження державних лідерів, які зазвичай мають серйозні політичні наслідки. До прикладу, президента Габону Ель-Хадж Омара (до прийняття ісламу він був Альбер-Бернар Бонго) опозиція звинувачувала у конголезькій приналежності, Т.Нгему – в габонській, Ж.Кабілу – в угандійсько-танзанійській, М.Зенауї – в еритрейській, а Каунду – в малавійській. Для останнього етнічна малавійська приналежність свого часу стала причиною позбавлення замбійського громадянства.

Деяко інша ситуація в Габоні, де фанг – найчисельніша група, проте, на відміну від РЕГ, без абсолютної більшості та представництва у владі. При владі вони були в далекі 60-і роки за Леона Мба. Коли його місце зайняв віце-Президент Бонго, це знаменувало початок правління меншості батеке, пов'язаної з РК [Мир цвета 2011].

Етнічні проблеми країн ТА доцільно аналізувати, на нашу думку, на прикладі унікального досвіду Ефіопії – єдиної країни в світі, де етнічність на офіційному рівні розглядається як політична ідеологія, тобто діючі партії відображають інтереси окремих етнічних груп,

оскільки створюються за принципом етнічної приналежності. У такий спосіб у межах країни формується специфічна національна етнополітична система – етнічний федералізм, – а тому цілком природно в неї вписуються поняття етнічної ієрархії, етнічних каст, етнічних стереотипів, що є типовими для більшості країн ТА, а не тільки для Ефіопії [Исмагилова 2018].

Федералізація в історичному контексті – не нова форма політичного устрою для Ефіопії. Перший крок до об'єднання в федерацію було зроблено в 1952 р., коли 12 провінцій Ефіопії об'єдналися з Еритресю. Цікавим є погляд африканістки Р.М.Исмагилової на питання специфіки ефіопського федералізму й етнічної ієрархії. Остання не просто історично збереглася, а в сучасних умовах набуває нових форм існування, що закріплені законодавчо: «В Конституції Ефіопії представлена кодифікація етнічних спільнот, їх поділ на «нації», «національності» і «народи». Нації мають (або можуть мати) штати, національності – зони, народи – вореди. В кожному штаті, зоні, вороді є «титульні» і «нетитульні» національності» [Исмагилова 2018: 112].

Незважаючи на декларації про рівне представництво етносів, у жодному з шести штатів Ефіопії (Афар, Бенішангул-Гумуз, Гамбелла, Оромія, Південних народів, Сомалі) воно не забезпечене, через що зберігається високий рівень конфліктності й політичної нестабільності, причини якого – монополізація правлячою партією політичного представництва, особливості територіального розселення народів, заполітизованість окремих етнічних груп. Це означає, що ефіопський етнічний федералізм позбавлений реальної децентралізації влади як обов'язкової складової федерального устрою, натомість характеризується як «централізована форма федеративної системи» [Исмагилова 2018: 523].

До позитивних результатів досвіду етнічного федералізму в Ефіопії можна віднести:

- створення місцевих органів самоврядування;
- мультикультурний характер федерального центру;
- законодавче закріплення за штатами

владних повноважень;

– можливість вивчення рідної мови представниками етносів;

– вузькоетнічний принцип створення зон і вояредів у межах штатів як фундаменту етнокультурної автономії;

– піднесення етнічної самосвідомості меншин і вихід на політичну арену.

Успішне просування політики етнічного федералізму пригальмовує економічна відсталість країни, недостатнє фінансування життєво важливих сфер, корупція, ізолюваність етнічної периферії, надмірна централізація федерального центру та ін.

Варто зазначити, що в цілому етнічний чинник не тільки в Ефіопії, а й у більшості країн ТА в сучасних умовах перетворився в засіб політичної мобілізації, розподілу ресурсів, кадрових призначень, електоральних амбіцій і симпатій тощо. Окрім того, надання етнічності статусу політичної ідеології призвело до здержавлення й політизації етнічності та етнізації політики, що, звісно, не могло не позначитися на поглибленні політичної кризи у владних структурах і всередині правлячої партії. Тим більше, що з 2015 р. у політичних процесах Ефіопії активізувався протестний рух з ініціативи етнічної спільноти оромо, а вже в лютому 2018 р. під тиском антиурядових виступів молоді оромо прем'єр-міністр Хайлемаріам Десалень добровільно пішов у відставку, а його наступник – Абій Ахмед – розпочав реформи, з якими пов'язують старт нового етапу політичного розвитку Ефіопії.

З етнічним чинником в регіоні ТА пов'язаний ще ряд проблем, одна з яких – вразливість взаємодії між країнами, яка ускладнюється відсутністю між ними реальних кордонів. На етапі постколоніального визволення вони були проведені штучно, поспіхом, без врахування етнічних і конфесійних реалій, що призвело до регіонального парадоксу: окремі прикордонні території за етнокультурною приналежністю більше тяжіють до сусідніх країн і мають з ними тісніші зв'язки, аніж із власними столицями. Яскравий приклад для підтвердження – префектура Вакага на північному сході Центрально-Африканської Республіки (ЦАР), яка тривалий час залишається

ся відірваною від центру як економічно, так і культурно: там не розмовляють на санго, а більша частина населення – мусульмани. В результаті культурні зв'язки місцевого населення тісніші з містами чужих держав, зокрема Чаду (м. Абеше) і Судану (м. Ньяла), аніж із центральноафриканською столицею – містом Бангі [Central African 2016].

В цьому зв'язку І. Ютяєва, апелюючи до концепції центр-периферійної полярності С.Роккана, стверджує, що в подібній етнорегіональній ситуації доцільно говорити про зрілість передумов для культурної й економічної диференціації, яка могла б стати поштовхом до відокремлення префектури при наявності достатнього економічного потенціалу. Однак в реальності більшість подібних етнічних поселень такого потенціалу немає, народ не виявляє прагнення до незалежності, а політичний вакуум щораз заповнюється різними озброєними угрупованнями [Ютяєва 2017]. Окрім того, в результаті невирішення цілої низки транскордонних викликів неможливо контролювати міграційні процеси в прикордонних країнах-сусідах. Масове розселення на прикордонних територіях призводить до боротьби за ресурси, провокуючи ще глибшу дестабілізацію, що аж ніяк не сприяє утворенню цивілізаційних стандартів життя.

В Республіці Конго (РК) етнічну більшість представляють баконго, що проживають на півдні й сповідують в основному католицизм, а також зосереджені на півночі батеке, з-поміж яких поширені афрохристиянські месіанські рухи, які воювали ще з колоніальних часів. Приклад РК наочно підтверджує те, що в країнах з наявністю факту етнорегіоналізму в політичному житті демократизація набуває некерованого характеру. В результаті постійного протистояння раніше заборонені партії та церкви почали створюватися настільки швидко, що за легалізацію між ними розпочалася громадянська війна, у якій за підтримки Анголи диктатор Д.Сассу-Нгессо повернувся до влади [Добронравин].

Прояви «авторитаризму по-африканськи» спостерігаємо і в доволі нестандартних ситуаціях, здавалось би, не пов'язаних з політичною диктатурою, наприклад, у діяльності

«нафтових еміратів» Гвінейської затоки. Розкриємо кілька аспектів для пояснення взаємозв'язку з досліджуваною нами темою.

По-перше, після скорочення цін на нафту на початку 1990-х тут спалахнула економічна криза, що спровокувало рух за демократизацію. У результаті встановилася фасадна багатопартійність з фактичним збереженням диктату однієї партії, яка встигла підкупом та корупцією залучити вихідців з різних племен та представляє собою єдине міжетнічне об'єднання на протиположності іншим організаціям, створеним на етноплеменній основі.

По-друге, від демократичного транзиту авторитарні режими Тропічної Африки на сьогодні застраховані позиціями економічно сильних держав, зокрема Франції, США та КНР, яким не вигідна дестабілізація влади та усунення лідерів, оскільки вони утримують відносну стабільність у регіоні та виступають регіональною силою, з якою можна домовлятися. Важливо зазначити, що офіційно французькі війська в Лібревілі (столиці Габона) перебувають начебто для захисту восьмитисячної французької діаспори. Проте насправді йдеться про приховану підтримку президента Габона, диктатора Т.Бонго, та безпеку французьких корпорацій.

По-третє, для африканських країн стає типовою тенденція перетворення авторитарних режимів на «президентські монархії». Наприклад, потужна державна пропаганда «бонгократури», яка представляла сина диктатора Т.Бонго, Алі бен Бонго, лідером реформаторів, та використання адмінресурсу задалегідь визначили результати виборів 2009 р. Схожий сценарій розробив президент РЕГ О.Нгема, який під час хвороби почав підготовку до вступу на посаду свого сина Теодоріна [Добронравин]. Досвід Габона й РЕГ показує, що фактично єдиним способом демтранзиту в регіоні, на думку дослідників, є зміна влади в межах самої правлячої еліти.

Отже, на тлі вищезгаданих етнодиктатур оцінювати оптимістично найближчі перспективи демократизації політичних режимів у більшості країн Тропічної Африки дово-

лі складно. Це означає, що авторитарно-централізаторська роль держави, яка, на протиположності демократії, пригнічує етнорегіональну свідомість і провокує громадянське протистояння, є об'єктивно зумовленою.

Висновки

Таким чином, в країнах ТА продовжується процес демократизації з орієнтацією на ринкові відносини в економічній політиці, відмову від курсу політичної централізації і домінування одного етносу. Триває становлення й поглиблення політичного плюралізму, децентралізація державної влади, проводяться вибори на багатопартійній основі.

Процес демократичного транзиту в країнах ТА виявляє суперечливий характер співвідношення теоретичних гіпотез щодо позитивних політичних зрушень і реальної суспільної практики. З одного боку, поставторитарні африканські держави стоять перед вибором адекватного шляху соціально-економічного і політичного розвитку, набуття нової ідентичності й утримання культурної самобутності. Водночас проблеми економічного, культурного, етнічного характеру, що є типовими для транзитних країн ТА, привносять додаткові ризики, пов'язані з обраними політичними елітами стратегіями розвитку і чинять гальмівний вплив на постколоніальне державотворення.

Політична боротьба в Тропічній Африці проходить не поокремо за етнічним, релігійним, регіональним, клановим чи сімейним принципом, а синхронізується за всіма одночасно. Достатньо незначної кількості фактів, які дозволяють викласти обсяг статті, щоб констатувати: поки політична конкуренція позначена прагненнями всіх ворогуючих сил перенести дрібні форми родоплеменної організації на вищі форми політичної організації та перетворити власні етнічні, мовні та культурні специфічні чинники на загальнонаціональний стандарт, доти про економічне піднесення й демократичність влади мова не може йти взагалі. Адже прихід до влади будь-якої соціальної групи неминуче позначатиме приреченість на маргіналізацію іншої.

Бібліографічні посилання

- Бюллетень о текущих тенденциях мировой экономики.* (2018). № 31 (апрель). [Электронный ресурс] Режим доступа: ac.gov.ru/files/publication/a/16724.pdf (дата звернення 04.01.2020)
- Васильев, А.М. (2012). *Африка и вызовы XXI века.* Москва.
- Добронравин, Н.А., Илянин, В.В., Маслов, А.А. Зигзаги непредсказуемого развития: Нигерия, Ангола, «Нефтяные Эмираты» Гвинейского залива. *Регионы и страны.* [Электронный ресурс] Режим доступа: docplayer.ru/26775265-html (дата звернення 03.01.2020 р.)
- Крамар, О. (2016). Субсахарська Африка в XXI ст. *Глобальні трансформаційні процеси в країнах світової периферії: Матеріали міжнародної наукової конференції НАН України.* ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ.
- Исмагилова, Р.Н. (2018). *Эфиопия: особенности федерализма.* Монография. Ответственный редактор Д.М.Бондаренко. Москва: ИАФР. РАН.
- Эндрейн, Ч.Ф. (2000). *Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования.* Пер. с англ. Москва: Издательский дом ИНФРА-М.
- Ковлер, А.И. (2000). *Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории.* Москва: Наука.
- Мала енциклопедія етнодержавознавства.* (1996). НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Довіра: Генеза.
- Мельвиль, А.Ю. (1998). Опыт теоретико-методологического синтеза структурного и процедурного подходов к демократическим транзитам. *Полис*, 2, 6-38.
- Мир цвета хаки. Вооруженные силы в системе государственной власти.* (2011). Под ред. А. Горбунова. Москва: Центр анализа стратегий и технологий, 34-56.
- Панцеров, К.А. (2015). Стратегия Африки в современном взаимозависимом мире: диалог культур или столкновение цивилизаций? *Вестник СПбГУ: Серия 6*, 4, 63-70.
- Пинг, Ж. (2004). *Глобализация, мир, демократия и развитие в Африке.* Монография. Опыт Габона. Москва.
- Татаринцев, В.М. (2012). *Африка: настоящее и будущее.* Монография. Москва: Восточная книга.
- Ютяева, И.Р. (2017). Трансграничные угрозы в постконфликтном миростроительстве в ЦАР: проблемы построения эффективного механизма реагирования на национальном уровне. *Сборник материалов X Конвента РАМИ: МГИМО-Ун-т. Ч.2.* Под общей редакцией А.В.Мальгина. [Электронный ресурс] Режим доступа: www.risa.ru/images/10theses/rami-x-conv-T2.2.pdf (дата звернення: 14.11.2019).
- Central African Republic Country Report.* Gütersloh: Bertelsmann Stiftung (2016). P.7. Retrived November 14, 2019 from https://www.btiproject.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Central_African_Republic.pdf (the date of request:).
- Soderberg, N. (2005). *The superpower Myth. The Use and Misuse of American Myth.* Hoboken. New Jersey: John Wily and Sons, inc.

References

- Byulleten' o tekushchyykh tendentsyyakh myrovoy ekonomyky [Bulletin on current trends in the world economy]. (2018). 31(April). Retrived January 04, 2020 from <ac.gov.ru/files/publication/a/16724.pdf> (in Russian)
- Central African Republic Country Report. (2016). Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Retrived November 14, 2019 from https://www.btiproject.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Central_African_Republic.pdf
- Dobronravyn, N.A., Ylyanyn, V.V. & Maslov, A.A. Zyhzhahy nepredskazuemoho razvytyya: Nyheryya, Anhola, «Neftyanye Emyraty» Hvyneyskoho zalyva [Zigzags of unpredictable development: Nigerya, Angola, “Oil Emirates” of the Gulf of Guinea]. *Rehyony y strany* [Regions and countries]. Retrived January 03, 2020 from <docplayer.ru/26775265-html> (in Russian)
- Endreyin, Ch. F. (2000). *Sravnitel'nyy analiz polytycheskykh system. Effektyvnost' osushchestvlenyya polytycheskoho kursa y sotsyal'nye preobrazovanyya* [Comparative analysis of political systems.

- Effectiveness of Policy Implementation and Social Transformation]. Moscow: Publishing house INFRA-M. (in Russian)
- Kovler, A.Y. (2000). *Ystorycheskye formy demokratyy: problemy polytyko-pravovoy teoryy* [Historical forms of democracy: problems of political and legal theory]. Moscow: Science. (in Russian)
- Kramar, O. (2016). Subsakhars'ka Afryka v XXI st. [Sub-Saharska Africa in the XXI century]. *Hlobal'ni transformatsiyni protsesy v krayinakh svitovoyi peryferiyi: materialy Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi NAN Ukrayiny*. Kyiv. (in Ukrainian)
- Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva* [Small encyclopedia of ethno-state studies]. (1996). NAN Ukrayiny. Instytut derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho. Kyiv: Trust: Genesis. (in Ukrainian)
- Mel'vyl', A. Yu. (1998). Opyt teoretyko-metodolohycheskoho synteza strukturnoho y protsedurnoho podkhodov k demokratycheskym tranzytam [Experience of theoretical and methodological synthesis of structural and procedural approaches to democratic transitions]. *Polys [Policy]*, 2, 6-38. (in Russian)
- Myr tsveta khaky. Vooruzhennye syly v systeme hosudarstvennoy vlasty* [A khaki world. Armed forces in the system of state power]. (2011). Ed.: Horbunov, A. Moscow: Tsentr analiza stratehyy y tekhnolohyy. (in Russian)
- Pantserev, K.A. (2015). Stratehyya Afryky v sovremennom vzaymozavysymom myre: dyaloh kul'tur yly stolknovenye tsyvylyzatsyy? [Africa's strategy in the modern interdependent world: dialogue of cultures or clash of civilizations?]. *Vestnyk SPbHU [SPbSU Bulletin]*, 6, 4, 63-70. (in Russian)
- Pynh, Zh. (2004). *Hlobalyzatsyya, myr, demokratyya y razvytye v Afryke. Opyt Habona* [Globalization, Peace, Democracy and Development in Africa. Experience of Gabon]. Moscow. (in Russian)
- Soderberg, N. (2005). *The superpower Myth. The Use and Misuse of American Myth*. Hoboken. New Jersey: John Wiley and Sons, inc.
- Tataryntsev, V.M. (2012). *Afryka: nastoyashchee y budushchee* [Africa: present and future]. Moscow: Vostochnaya knyha. (in Russian)
- Vasyl'ev, A. M. (2012). *Afryka y vyzovy XXI veka* [Africa and the Challenges of the 21st Century]. Moscow. (in Russian)
- Ysmahylova, R.N. & Bondarenko, D.M. (Ed.). (2018). *Efyopyya: osobennosty federalyzma* [Ethiopia: Features of Federalism]. Moscow: IAfr. RAN. (in Russian)
- Yutyaeva, Y. R. (2017). Transhranychnye uhrozy v postkonflyktnom myrostroytel'stve v TsAR: problemy postroenyia efektyvnoho mekhanyzma reahyrovanyia na natsyonal'nom urovne [Cross-border threats in post-conflict peacebuilding in the CAR: problems of building an effective response mechanism at the national level]. *Sbornyk materyalov X Konventa RAMY: MHYMO-Un-t*, 2. Retrived November 14, 2019 from <www.risa.ru/images/10theses/rami-x-conv-T2.2.pdf> (in Russian)